

NOUA EUROPĂ

Reflecții sintetice¹

Este acceptat de toți faptul că data de 9 noiembrie 1989, când cade Zidul Berlinului, simbol al împărțirii continentului în două sfere de influență politică, militară și ideologică, pentru întreaga Europă începe o nouă etapă a istoriei ei. Acum cade cortina de fier care a împărțit continentul pentru patru decenii, instaurând în el un război rece cu efecte nefaste care se simt și în prezent. Acel an a însemnat declanșarea ca într-un joc de domino căderii tuturor regimurilor dictatoriale din țările centrale și est europene și trezirea speranțelor tuturor popoarelor care locuiesc în această parte a continentului pentru o viață liberă și care să le permită integrarea în marea familie a popoarelor continentului. Atunci s-a deschis o poartă a libertății² prin care toți pot să intre și să formeze o nouă Europă. Sunt expresii simbolice se nasc în acel context, iar sfântul Ioan Paul al II-lea afirmă că acum trupul bătrânului și în același timp al tânărului continent poate să respire din nou cu cei doi plămâni ai săi, de est și de vest. Europa este bogată în diversitate, în tradiții ale spiritului care au plasat continentul creștin. Iar în noua comunitate europeană a spiritului, toate aceste tradiții trebuie să-și regăsească locul și să se afirme. Doar în acest fel se construiește o Europă durabilă, întrucât în ea se regăsesc toate popoarele ei, mulțumite de prezența pe scena publică comună a ceea ce le reprezintă cel mai bine.

În noua construcție, de importanță vitală sunt creșterea și integrarea europeană, iar întrebarea pe care o pun bisericele și multe instituții de inspirație creștină este dacă această construcție poate fi clădită fără a fi fideli moștenirii

¹Sunt conștient de caracterul parțial, personalizat al acestei abordări și, ca atare, recunosc de la început limitele ei.

²În vizita pe care a făcut-o la Berlin în anul 1996, papa Ioan Paul al II-lea a numit această poartă, poartă a libertății.

creștine care reprezintă rădăcinile ce au alimentat creșterea copacului european. Baza comună aproape bimilenară a continentului, valorile care l-au plasat pot să reprezinte sursa de inspirație pe care cetățenii o folosesc în alegerile lor publice, pentru binele comun și pentru un progres real și de durată al continentului nostru.

Lecția recentă și dură pe care nazismul a dat-o nu doar Europei, ci și lumii întregi, ne arată cum pacea și stabilitatea vieții popoarelor pot exista doar dacă sunt respectate valorile umane și creștine ale tuturor. Iar respectul pentru om, indiferent de apartenența lui etnică sau religioasă, este sacru și inviolabil și merge în strânsă legătură cu respectul față de Dumnezeu, creatorul omului. Pe baza acestui set fundamental de valori ale omului, va fi posibil și pentru state și partide politice să funcționeze și să interacționeze într-un mod pașnic și constructiv, chiar dacă au convingeri politice și ideologice diferite. Dincolo de acestea se regăsesc pe o platformă comună alimentată de tradiții culturale și religioase creștine, deschise însă spre respectarea și acceptarea valorilor altor culturi și religii, și spre integrarea lor în marea familie europeană.

Cele două mari tragedii ale secolului XX, nazismul și comunismul, au cauzat moartea a aproape 100 milioane de oameni, cel mai mare masacru cunoscut în istoria planetei. Nazismul și cel de-al doilea război mondial au cauzat moartea tragică a mai mult de 55 milioane de oameni și la sfârșitul acestui masacru inutil i-a lăsat divizați și pe învingători și o Europă în ruine. În partea estică a continentului, mai ales în Uniunea Sovietică dominată de dictatorul Stalin, comunismul a ucis 40 de milioane de persoane, la care ar trebui adăugate multele milioane de victime ale acestui regim totalitar în toate țările unde el s-a instaurat. Noua lume democratică care își are începuturile în revoluția franceză sub semnul ghilotinei și al profanării abominabile a mormintelor regilor Franței din bazilica Saint Denis atinge apogeul în secolul care se voia al unei epoci de aur, așa cum proclamau ideologiile comuniste într-un limbaj de lemn. Însă nicăieri pe glob nu a curs atâta sânge nevinovat ca în bătrânul continent, iar acest fapt reprezintă un mister al întunericului cel mai profund care a cuprins rațiunea și ființa umană; este

rezultatul negativ în absolut al secolului luminilor și al stelei roșii de la răsărit. Ambele surse de inspirație, atee, ale ideologiilor devenite rațiuni de stat, bazate doar pe rațiune și pe strategii politice, militare și economice antagonice au lacerat continentul din toate punctele de vedere, creând în el răni cicatrizate în prezent, dar care nu sunt vindecate în totalitate, în profunzime³.

Dacă comparăm acest continent cu altele, Europa are o fizionomie aparte dată de istoria comună, cu rădăcini comune culturale, civilizatoare, religioase, dar și cu multe lupte interne, chiar și pentru motive religioase. În raport cu celelalte continente, ea a reprezentat mult pentru America, Africa, Australia și Oceania și mai puțin pentru Asia. A reprezentat centrul lumii, până în ultimul secol, când pe glob s-au emancipat alte mari puteri, cu care ea acum concurează, acesta fiind și unul din motivele existenței astăzi a UE. Privind în interior, în propria casă constatăm că după elanul anilor 1990, în prezent asistăm la dezvoltarea unui curent laicist care vrea să ducă în sfera privată orice formă de manifestare religioasă. Identitatea creștină europeană este atacată sistematic, ca într-o conjurație a unor personaje și forțe oculte, exponente ale unei mentalități și a unui plan de construcție nouă continentală complet laică pe bazele unui raționalism care în sine, nu poate fi suficient, indiferent cât de emancipat ar fi.

Avem impresia că mulți creștini, mai ales cei mai puțin pregătiți intelectual sau mai marginali în marea arenă publică, nu realizează suficient de bine că însăși identitatea lor este contestată, și tot ceea ce ei au construit de-a lungul secolelor este acum împins în zona moartă a muzeelor. În secolul trecut, comunismul a

³Ideologiile nazistă și cea comunistă care s-au încleștat în al doilea război mondial, cât și tragedia de lungă durată a comunismului au fost prezente în memoria, viața și cuvintele părinților mei și mi-au creat coșmaruri și temeri de care m-am eliberat cu greu. Ororile războiului trăite de părinți, colectivizarea forțată și confiscarea brumei de avere pe care părinții și bunicii o aveau, au săpat răni adânci în inima părinților și bunicilor. Iar copilăria și tinerețea mi-au fost marcate de un sistem totalitar și de o ideologie care au terorizat generația părinților mei și au îmbolnăvit moral generația mea. Acestea sunt concluzii în puține cuvinte a ceea ce a reprezentat trecutul recent al lumii în care m-am născut și m-am maturizat. Singura instituție în care am crezut în toate acele lungi decenii a fost biserica, căci toate celelalte instituții le vedeam cum se conformează politicii de partid și ideologiei socialiste și comuniste atee. Din fericire, în toată această situație am avut un reper fix, punct de sprijin stabil simbolizat în crucea de pe turnul bisericii din satul natal. Față de ambele ideologii, nazistă și comunistă, Biserica a avut o poziție clară de denunțare a răului pe care acestea îl conțineau și în această atitudine a ei am crescut, m-am format.

combătut vehement religia și bisericile și mulți oameni au plătit cu prețul sângelui și al vieții lor fidelitatea față de Dumnezeu și față de Biserică. Acum, în libertate, călăii de ieri nu și-au cerut iertare de toate relele lor victimelor și celorlalți pe care i-au făcut să sufere, iar societatea actuală conține în sânul ei, nereconciliați, persecutori și persecutați. Este o componentă a societăților actuale est-europene care este păstrată sub tăcere, iar acest rău în trupul Europei reprezintă o mare jignire la adresa dreptății și un obstacol pe drumul progresului spiritual și cultural. Adevărul dur al trecutului care, intenționat, nu este cunoscut îi menține pe mulți în sclavia unei ignoranțe păgubitoare pentru toți. Mă refer în special la România, unde cunosc mai bine această problemă. Un dialog fructuos între cultura românească și religie, fără o însănătoșire a memoriei trecutului recent nu poate exista, atâta timp cât o tragedie națională este voit ignorată. Nimic durabil nu se poate construi pe temelii nesănătoase moral și juridic.

În prezent, creștinii sunt antrenați în grele probleme materiale precum lipsa unui loc de muncă, sau în mirajul după o bunăstare materială mereu mai mare, și nu-i mai interesează ce a fost în trecutul recent și nici problemele religioase așa cum le propun bisericile. Întrebarea care se pune este ce anume doresc creștinii astăzi, ca și creștini? Și ce rol mai acordă ei bisericilor în viața proprie și în cea a societății. Probabil au reflectat puțin asupra unui fapt important, și anume asupra necesității unei etici și pe fundamente transcendente pentru o economie în care omul este gândit ca un simplu instrument de lucru și câștig, ca o roțiță într-un angrenaj, iar atunci când instrumentul sau roțița se uzează sau apare ceva mai performant, omul este scos din angrenaj, chiar cu cinism, pierzându-și astfel serviciul, adică sursa de subzistență pentru el și familie.

Raportarea la Dumnezeu, propusă de religii și biserici, este benefică în sfera publică, în cultură, economie și în politică. "Religia creștină și celelalte religii pot să-și ofere aportul lor la dezvoltare *numai dacă Dumnezeu găsește un loc și în sfera publică*, cu referință specifică la dimensiunile culturală, socială, economică

și, îndeosebi, politică. Doctrina socială a Bisericii s-a născut pentru a revendica acest "statut de cetățenie" al religiei creștine. Negarea dreptului de a mărturisi în mod public propria religie și de a acționa pentru ca adevărurile credinței să inspire și viața publică are consecințe negative asupra adevăratei dezvoltări. Excluderea religiei din domeniul public, precum și fundamentalismul religios, pe de altă parte, împiedică întâlnirea dintre persoane și colaborarea lor pentru progresul omenirii. Viața publică se sărăcește în motivații și politica asumă un chip asupritor și agresiv. Drepturile umane riscă să nu fie respectate fie pentru că sunt private de fundamentul lor transcendent, fie pentru că nu este recunoscută libertatea personală. În laicism și în fundamentalism se pierde posibilitatea unui dialog fecund și a unei colaborări rodnice între rațiune și credința religioasă. *Rațiunea are nevoie mereu să fie purificată de credință*, și acest lucru este valabil și pentru rațiunea politică, netrebuind să se creadă atotputernică. La rândul ei, *religia are nevoie mereu să fie purificată de rațiune*, pentru a arăta chipul său uman autentic. Ruperea acestui dialog are drept consecință un cost foarte mare pentru dezvoltarea omenirii."⁴

Din aceste cuvinte ale enciclicei "Caritas in veritate" a papei Benedict al XVI-lea se înțelege ce pondere mare acordă papa prezenței active a credinței și a învățaturii Evangheliei în sfera publică și cât de mult trebuie să se angajeze creștinii în construirea unei civilizații pe baze creștine. Desigur, în istoria europeană tradițiile sunt multiple și ele formează împreună un mozaic în care părțile componente, chiar și confruntându-se, formează o unitate marcată însă de o mare diversitate, legitimă și care trebuie tutelată, protejată, pentru a se putea manifesta și mai mult în forme și mai rodnice. Creștinii nu vor să îi înlăture sau să-i alunge de pe continent pe cei de curând veniți, sau de mai demult, indiferent de

⁴BENEDICT AL XVI-LEA, Caritas in veritate, 36. Vezi textul complet: <http://isichi.files.wordpress.com/2013/02/caritas-in-veritate-scrisoarea-enciclice483-de-benedict-xvi6.pdf> și pe site-ul oficial al Vaticanului: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate_en.html

apartenența lor religioasă și culturală. Toți au drept de cetățenie în casa comună, care nu trebuie să fie una confesională, ci laică, dar marcată de un laicism care să recunoască valorile trecutului în totalitatea lor și rolul pozitiv pe care acestea îl au în prezent. Deja din antichitate, creștinii occidentali mai ales au decis să dea lui Cezar ce este al lui Cezar și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu. Ei au inițiat în istorie procesul separării bisericii de stat, și același lucru îl vor și astăzi, credințe și biserici libere în state libere.

În baza acestui principiu și lege fundamentală a oricărei democrații, libertatea, creștinii din ultimul secol au avut un rol covârșitor în marile schimbări de la sfârșitul secolului. O mare importanță au avut-o catolicii polonezi, un popor punte între Orientul creștin și Occident. Și tocmai pentru că au fost fideli credinței lor și bisericii, au fost capabili să contribuie, împreună cu sfântul Ioan Paul al II-lea, la dărâmarea ideologiilor și sistemelor totalitare comuniste și la nașterea unei lumi noi în țara lor. Toate popoarele oprite de comunism au văzut în polonezi un exemplu de urmat, ceea ce a declanșat forțele interioare, unele latente, altele mai vii, ale dorinței de libertate a omului. Este una din marile lecții pozitive ale istoriei, în care rolul și importanța religiei și a bisericii în promovarea binelui omului sunt unanim recunoscute.

La 9 noiembrie 1982, din orașul pelerinilor Santiago de Compostela, marele profet al secolului XX, Ioan Paul al II-lea, omul lui Dumnezeu și al națiunii sale, trimis de ceruri pentru a conduce Biserica și pentru a-i sluji pe oameni, trimitea Europei un mesaj care ar trebui să fie săpat nu doar în stâncă, ci și în inimile oamenilor. Era un timp în care comunismul domina o bună parte a continentului, iar în partea lui vestică semnele laicismului militant și distrugător de identitate erau evidente. În acest context, problematic pentru întregul continent, papa, cu stilul și carisma lui specifice, se adresează întregii Europe: "Eu, Ioan Paul II, fiu al Națiunii poloneze, Succesor al lui Petru în scaunul Romei, Episcop al Romei și

Păstor al Bisericii universale, de la Santiago strig cu iubire către tine, veche Europă: regăsește-te pe tine însăși. Fii tu însăși. Redescoperă-ți originile. Întărește rădăcinile tale. Intoarce-te ca să trăiești din valorile autentice care au făcut glorioasă istoria ta și benefică prezența ta în alte continente. Reconstruiește unitatea ta spirituală într-un climat de respect deplin pentru alte religii și pentru libertățile adevărate... Nu te descuraja pentru pierderea cantitativă a măreției tale în lume sau pentru crizele sociale și culturale care te străbat. Tu poți să mai fii un far de civilizație și stimul pentru progresul lumii". Combătând apoi indirect comunismul militant ateu din estul continentului, papa continuă cu aceeași forță și intensitate: "identitatea europeană este de neînțeles fără Creștinism și tocmai în el se găsesc acele rădăcini comune din care s-a maturizat civilizația vechiului continent, cultura lui, dinamismul, spiritul întreprinzător, capacitatea de extindere constructivă și pe alte continente; într-un cuvânt, tot ceea ce constituie gloria lui".

Acest papă știa că Europa este bolnavă moral și pe cale de a-și uita rădăcinile, că este derutată din cauza lipsei unor principii umane și creștine sau religioase, în general, acceptate de toți. Încercarea de a da prioritate unei antropologii lipsită de Dumnezeu și de Cristos, de a considera omul drept "centru absolut al realității, capabil să ocupe locul lui Dumnezeu, deschide un spațiu vast pentru dezvoltarea nihilismului în domeniul filozofic, a relativismului în domeniul gnoseologic și moral, a pragmatismului și chiar și a hedonismului cinic în viața de zi cu zi." Într-un asemenea context speranța dispare încet. Foarte lucid, papa spune: "Biserica nu se poate sustrage de la datoria de a da un diagnostic curajos care să permită stabilirea de terapii potrivite. Și pe *bătrânul* continent există zone sociale și culturale întinse unde s-a dovedit necesară o adevărată *missio ad gentes* (*misiune către păgâni*).". De aceea el propune Bisericii, în totalitatea ei, să facă o nouă evanghelizare a vechiului continent și a lumii, care nu mai cunoaște, a uitat

sau a trădat Cuvântul lui Dumnezeu⁵. În timpul pontificatului său s-au desfășurat două sinodale speciale pentru Europa, unul în 1991 și altul în 1999. Concluziile întrunirilor sinodale și măsurile preconizate sunt expuse în exhortația apostolică postsinodală ”*Ecclesia in Europa*”⁶. Privită în ansamblu, exhortația este un mesaj de speranță pentru Europa, izvorul acestei speranțe fiind însuși Isus Cristos, viu în Biserica Sa. Pentru a da glas și viață acestei speranțe, atât persoanele care duc o viață consacrată, cât și laicii trebuie să promoveze o nouă vestire a evangheliei, a unor forme noi de spiritualitate, adaptate actualului chip cultural și social al Europei.

Pentru vestirea *Evangheliei Speranței* este necesară o solidă fidelitate față de evanghelia însăși. Europa cere evanghelizatori credibili, în a căror viață în comuniune cu crucea și învierea lui Cristos să strălucească frumusețea evangheliei. Acești evanghelizatori trebuie formați în mod adecvat, coerenți în faptele lor cu crezul pe care îl profesează, căci ceea ce atrage și convertește la Dumnezeu este mai mult exemplul decât cuvântul, iar pentru o evanghelizare autentică sunt hotărâtoare prezența și semnele sfințeniei. Nu este de ajuns ca adevărul și harul să fie oferite prin proclamarea cuvântului și prin celebrarea sacramentelor; este necesar să fie primite și trăite în orice circumstanță concretă, în modul specific creștinilor și comunităților ecleziale.

Papa insistă în secțiunea ”Evanghelizarea vieții sociale” asupra necesității de evanghelizare a culturii și de înculturare a evangheliei. Curajoasă, biserica trebuie să revină cu mesajul ei și în domeniul științelor exacte, experimentale, tehnice, adică acolo unde acestea tocmai l-au izgonit pe Dumnezeu din universul experimentului și al adevărului științific. În ultimul timp și mai ales prin enciclica *Ratio et fides*, se afirmă tot mai accentuat că știința nu are un dușman în credință.

⁵http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/1982/november/documents/hf_jp-ii_spe_19821109_atto-europeistico_it.html

⁶Ioan Paul al II-lea, *Ecclesia in Europa*, Ed. Presa Bună, Iași 2003, Documente, 37.

În plus, perioada actuală, tocmai din cauza crizelor profunde pe care le trăiește, are meritul de a învăța din ele și de a demonstra că măsura și echilibrul științific rațional sau pur tehnic nu sunt, în orice caz nu mai sunt, măsura ființei umane, iar în stabilirea principiilor etice specifice domeniilor științelor trebuie să-și aducă aportul și valorile creștine. Exemplele derapajelor grave ale oamenilor de știință lipsiți de principii morale solide pot începe cu experimentele inacceptabile asupra embrionului uman și pot sfârși cu stăpânirea energiei, care îl poate distruge pe om.

În documentul citat, Ioan Paul al II-lea precizează locul și importanța școlilor și a universităților în educarea tinerilor în spiritul valorilor umane ale tradiției iudeo-creștine europene. De altfel, o cunoaștere bună, imparțială a istoriei europene ne atestă cu claritate faptul că recunoașterea valorii persoanei și a demnității sale inalienabile, caracterul sacru al vieții umane, importanța instruirii și a libertății de gândire, de exprimare a acesteia sub toate formele, libertatea religioasă, promovarea solidarității și a binelui comun, recunoașterea demnității muncii și alte valori morale s-au născut și au fost promovate în baza tradiției creștine europene, de la catedrele și de pe băncile școlilor și universităților. Bunurile culturale ale Bisericii au servit la construirea identității culturale europene și astăzi ele nu pot fi uitate sau negate.

În promovarea unei culturi adecvate prezentului, educarea tinerilor în credință ocupă un loc important. În această educație se construiește capacitatea de a-l descoperi pe celălalt și de a trăi împreună cu el, ieșind astfel din izolarea în care ne împing tehnicile de comunicație. Comunicând cu semenii, omul își fortifică mintea și voința și crează condițiile în care setea de absolut se poate întâlni cu credința și harul supranatural. Procedând astfel, calea spre întâlnirea cu Dumnezeu nevăzut este mai ușoară și mai accesibilă pentru mulți. Rolul dascălului, al învățătorului și profesorului, ca și al cercetătorului științific sunt foarte mari în procesul de educație a noilor generații. Ei trebuie să aibă o pregătire

științifică solidă și în același timp să poată demonstra cu viața lor principiile și etica științelor pe care le predau sau le investighează. Altfel, și pentru ei este valabil reproșul vechiului dicton ”doctore, vindecă-te pe tine însuși!” În viziunea documentului pontifical ca și a bisericii în general, legătura dintre actul educațional, de predare sau cercetare științifică și convingerile etice ale persoanei care are aceste activități este foarte strânsă, întrucât procedând altfel, disociind conținutul învățaturii de convingerile etice, s-ar crea o sciziune interioară atât în cel care predă, cât și în cel care este învățat, educat. Iar această sciziune generează apoi dezechilibre și la nivel public, în societate, punând în criză însăși bazele bunei conviețuirii.

Interacțiunea profesor-elev este bazată pe capacitatea și interesul de ascultare reciprocă. Trebuie să fim conștienți de pericolul pe care îl reprezintă astăzi tehnicile de comunicare, în care omul relaționează virtual, mecanic cu ceea ce vede și aude în și prin mijloacele tehnice. Acest tip de comunicare poate cauza relații umane superficiale, schimbătoare și fără un angajament reciproc profund și de durată. Cât de repede omul schimbă canalul tv care nu-l mai interesează sau îl deranjează, sau fereastra de dialog din yahoo messenger, tot la fel de repede învață să schimbe și relația reală interumană, sau să abandoneze partenerul când anumite lucruri nu-i mai convin. Pe cât de utile sunt în comunicare mijloacele și tehnicile noi, pe atât de periculoase pot deveni, dacă nu există o educație profundă de folosire a lor și dacă lipsește conținutul etic în procesul de educare și învățare din orice instituție de învățământ.

Noul context tehnic, social, cultural antrenează pe toți, dar cei mai expuși sunt tinerii, iar dascălii lor trebuie să fie capabili de a înțelege realitatea sub multiplele ei fațete și să-i ajute pe tineri să înțeleagă și să accepte apoi în deplină libertate exigențele unei conduite și a unei vieți coerente cu crezul creștin pe care l-au învățat. Ca și niște soldați care se antrenează și devin puternici, tot astfel

tinerii ”vor putea rezista tentațiilor unei culturi care adesea le propune doar valori efemere sau chiar contrare evangheliei, și vor putea deveni ei înșiși capabili să arate o mentalitate creștină în toate sectoarele vieții, inclusiv în cele de divertisment și de distracție.”

O privire de ansamblu asupra Europei contemporane ne confirmă afirmația documentului papal precum că o nouă evanghelizare este necesară. Dacă segmente importante ale populației nu cunosc elementele de bază ale învățaturii creștine și rolul acestei învățături în evoluția Europei, aceste segmente pot fi ușor manipulate și transformate în mulțimi ostile Bisericii. Prin absența unui minim de educație religioasă bine făcută poate fi explicată aderența la secte și la noile confesiuni religioase, anticlericalismul dirijat, ateismul și în general renunțarea la principiile morale creștine.

Este necesar însă ca evanghelizarea să îmbrace formele adecvate mijloacelor de comunicare actuale, iar mărturisitorii evangheliei să fie modele de viață creștină, diferiți de clișeele unei culturi anticlericale în care călugărul este gras și bețiv, mănăstirile sunt departe de modelul sărăciei evanghelice, episcopul este un monden fără formare teologică profundă și dornic de putere, iar preotul de țară un incult și imoral. În plus, în ultimul timp propaganda anticatolică și-a fixat un obiectiv clar: pedofilia clerului. Din toate acestea, în cultura și mai ales în mediile de comunicare constatăm o ostilitate deschisă față de biserică și învățătura ei. Efectele comunismului ateu, militant dur împotriva religiei și instituțiilor religioase le constatăm și în prezent, chiar dacă legislația actuală este irenică, tolerantă față de orice convingere religioasă; dar, este evident faptul și că orientarea ei este radical raționalistă și cu accente în germen totalitare. Mijloacele de comunicare în masă, devenite o mare putere în stat, formează opinii conform propriilor interese și riscă să domine scena publică. Și cu cât persoanele vor fi mai puțin pregătite intelectual, cu atât vor putea deveni masă de manevră a acestora.

Din această manipulare a maselor, posibilă datorită slabei pregătiri intelectuale a persoanelor deducem *importanța cunoașterii*, ca element constitutiv al democrațiilor puternice și al unei lumi eliberate din neputințele ei de cunoaștere în toate domeniile⁷. Societatea actuală este antrenată în globalizare și folosirea tehnologiilor informaționale și ale comunicației. Aceste tehnologii sunt prezente din plin în cercetarea științifică, inovare, educație și formare profesională și conduc spre o Europă a cunoașterii. Aceasta o înlocuiește progresiv pe cea industrială, care a înlocuit-o, la rândul ei, pe cea agrară, ultimele două fiind axate pe producția valorilor materiale. Societatea cunoașterii este cea în care informația înseamnă puterea, în sensul cel mai general, politică, economică, financiară, iar obținerea, stăpânirea și valorificarea superioară a informației devenind astfel cheia de boltă a acestei societăți. Ea confirmă celebra maximă a lui Francis Bacon, “cunoașterea înseamnă putere”. Ea constituie apogeul dezvoltării societății omenești, în care cunoașterea este ultima și cea mai înaltă sursă fundamentală a puterii sociale și a democrațiilor, urmând altor surse care au marcat societățile trecutului, precum puterea politică sau militară, sau banul. Cunoașterea înseamnă putere de înaltă calitate, întrucât este foarte versatilă și amplifică în măsură apreciabilă forța și bogăția și face ca acestea două să depindă de ea. Societatea viitorului va fi axată așadar pe cunoaștere și pe valorificarea în cea mai mare măsură a acesteia. În dialogul cu acest timp de societate, Biserica vine să-i ofere o inimă, o căldură proprie care izvorăsc din esența creștinismului care este iubirea. Creștinismul are de oferit acestei societăți inteligente, caracterul, căci o inteligență fără caracter generează cinism.

Promovarea unor principii morale bazate pe valorile creștine în rîndul cercetătorilor și oamenilor de știință care ajung în zona de vîrf a cercetării ar putea micșora pericolele uriașe pentru umanitate generate de lipsa de discernămint și

⁷Puterii eliberatoare a cunoașterii, creștinul îi adaugă eliberarea spirituală prin cunoașterea adevărului, adevăr suprem care este Dumnezeu: *Veți cunoaște adevărul și adevărul vă va face liberi* (In 8, 32).

măsură în aplicarea rezultatelor cercetării. Atât în trecut, cât și în prezent, Opus Dei și Societatea lui Isus își continuă misiunea lor evanghelizatoare în categoriile de persoane care au funcții mari de răspundere, tocmai pentru a le ajuta să facă mai mult bine oamenilor. Sunt doar două instituții ale Bisericii Catolice cu un rol deosebit în cultură, la care pot fi adăugate multe altele.

În noua evanghelizare ca și parte componentă a noii culturi, orice practică religioasă trebuie să evite pietismul și practica formală, care va avea efectul de bumerang, adică se va răsfrînge împotriva bisericilor, prin neîncrederea pe care oamenii vor continua să o aibă față de acestea. Creștinismul nu este nicidecum o sumă de practici culturale de duminici și sărbători și doar în incinta bisericilor. Stereotipiile religioase și clișeele care pot fi împrumutate din zona laică și aduse în practica religioasă nu vor face altceva decât să perpetueze laicismul. Religia nu va fi capabilă să ”încreștineze” laicismul, iar acesta va rămâne în continuare un aliat al unei religiozități pentru toți. Acest pericol este mai activ în sânul ortodoxismului, așa cum un raționalism și pragmatism exagerate sunt prezente în sânul protestantismului și chiar și al catolicismului. În fiecare zonă cultural-religioasă există provocări și pericole specifice pentru creștinism și pentru formele religioase care îl reprezintă. Iar dacă societățile europene, fie în trecut, dar mai ales în prezent au atâtea lipsuri, carențe etice și ideologice, acest fapt se datorează și slăbiciunilor interne ale bisericilor creștine și ale formelor în care ele propun învățătura aceluiași Dumnezeu întrupat în Cristos. În dialogul cultură-religie în spațiul european actual trebuie analizat și prezentat aportul religiilor necreștine și al celor care le profesează, dar pentru moment ne considerăm nepregătiți, incompetenți pentru a aborda acest mare capitol al culturii, religiozității și de ce nu, al civilizației europene actuale.

Pentru Europa actuală, așa cum am menționat în repetate rânduri, marea problemă o prezintă laicismul, care a pus în criză însăși identitatea europeană. UE

reprezintă o comunitate a valorilor, dar întrebarea care se pune este dacă există sau nu valori universale. Înainte de a dubita asupra existenței lui Dumnezeu, în gândirea actuală este prezent dubiul asupra existenței unor valori și principii universale în baza cărora să fie cunoscută, recunoscută o identitate europeană. Alunecată deja în sfera pragmatismului și a progresului material, binele comun european pare a deveni compromisul în toate, căci nimic nu mai are caracter absolut și care să nu fie pus în dubiu, modificat, contestat. Însăși omul este relativizat în înțelegerea identității sale, întrucât nu există nicio valoare universală, intangibilă. Fără a cădea în dogmatism sau fundamentalism, pe acest teren nisipos pe care se mișcă UE este necesar un punct de sprijin, fix, ca și cel al lui Arhimede, pentru ca pârgurile care antrenează întregul mecanism european să dobândească stabilitate și funcționalitate benefică tuturor. Iar acest punct de sprijin îl considerăm a fi contribuția creștină la definirea naturii omului, o contribuție pentru o antropologie sănătoasă pe baza căreia se poate construi și un drum către Dumnezeu.

Este păgubos pentru creștini să privească cu nostalgie spre un trecut iluzoriu de fapt, în care Statul ar fi avut o relație ideală cu Biserica. Un astfel de timp nu a existat. Dar este adevărat, totuși, că în trecut a existat în Europa o Creștinătate, iar astăzi se pun bazele unei Laicități, care tocmai datorită raționalismului absolut pe care vrea să se bazeze, este mereu în schimbare, într-o devenire care nu mai are capăt. Dovadă este faptul că însăși legea ei fundamentală, Constituția, nu a trecut de votul țărilor membre.

În această instabilitate, care este rolul creștinismului? Un element constitutiv al acestuia îl reprezintă curajul și forța de mărturisire a adevărului prin fapte în primul rând și apoi prin cuvinte. Un exemplu bun de la care ar putea să se inspire creștinii actuali sunt martirii din perioada comunistă, rămași fideli lui Dumnezeu și bisericii din care făceau parte. Au ascultat mai mult de Dumnezeu

decât de oameni și acesta a fost punctul lor fix în societățile în care au trăit, nesigure deși afirmau contrariul. Credem că actualele generații de creștini au nevoie de un plus de curaj în a-și mărturisi propriul crez și în slujirea semenilor lor. În fond, nu de legi duce lipsa societatea actuală, ci de persoane convinse, de caractere, de adevărate profiluri spirituale și culturale marcate de verticalitate, fără însă a deveni niciodată fanatice sau exclusiviste. Ordinea morală este mai importantă decât cea juridică, căci o lege care nu găsește un sol moral în care să fie aplicată, devine inefficientă și este moartă încă de la proclamarea ei. Societatea prezentă are un excedent de reglementări care au generat o birocrație fără capăt. Aceasta tocmai pentru că lipsește o convingere fermă, pe principii clare și unanim acceptate a importanței pârghiilor care conduc societatea: legalitatea, dreptatea, egalitatea, libertatea, etc. Nu legile lipsesc, ci cei care să creadă în ele și să își conducă viața conform acestora. Ordinea juridică trebuie să se bazeze pe o ordine morală, care la rândul ei să-și aibă propriile rădăcini în metafizica eternității. Aici considerăm că este, de fapt, cheia de boltă care ne poate ajuta să înțelegem lumea și modul ei corect de funcționare.

În noul context european al pluralismului cultural și religios poate să existe un limbaj comun, accesibil tuturor, prin care toți să se înțeleagă și să găsească căi de dialog și îmbogățire reciprocă? Baza și gramatica comună de înțelegere a tuturor o reprezintă *legea naturală* sădită de Dumnezeu în inima fiecărui om. Este fundamentală această platformă morală universală pe care se întâlnește întreg neamul omenesc și nu poate fi ignorată, ci, dimpotrivă, luată ca punct de plecare pentru dialogul mai ales între persoane de orientări culturale și religioase diferite. Conținând în sine ceva din esențialul naturii umane, legea aceasta poate reprezenta în ea însăși o temă importantă de reflecții și aprofundări specifice din partea diferitelor religii sau culturi ale globului. Redăm în continuare explicarea ei așa cum este prezentă în Catehismul Bisericii Catolice:

"Omul participă la înțelepciunea și la bunătatea Creatorului, care îi conferă

stăpânirea asupra propriilor acte și capacitatea de a se îndrepta spre adevăr și spre bine. Legea naturală exprimă simțul moral originar care îi îngăduie omului să discearnă prin rațiune ce sunt binele și răul, adevărul și minciuna: Legea naturală e scrisă și gravată în sufletul tuturor și al fiecărui om, pentru că ea este rațiunea umană care îi poruncește să facă binele și-i interzice să păcătuiască. (...) Dar această prescripție a rațiunii omenești n-ar fi în stare să aibă putere de lege dacă n-ar fi vocea și interpreta unei rațiuni mai înalte căreia mintea și libertatea noastră trebuie să-i fie supuse.

Legea "divină și naturală" îi arată omului calea pe care trebuie să o urmeze ca să înfăptuiască binele și să-și atingă scopul. Legea naturală enunță preceptele esențiale care guvernează viața morală. Ea are drept pivot aspirația și supunerea față de Dumnezeu, izvorul și judecătorul a tot binele, precum și perceperea aproapelui ca egal cu tine însuși. Este expusă, în principalele sale precepte, în Decalog. Această lege este numită naturală nu prin referire la natura ființelor iraționale, ci pentru că rațiunea care o promulgă este proprie naturii umane: Oare unde sunt înscrise aceste reguli, dacă nu în cartea luminii pe care o numim Adevăr? Acolo e scrisă orice lege dreaptă, de acolo trece în inima omului care înfăptuiește dreptatea, nu mutându-se în el, ci punându-și în el amprenta, ca o pecete care, de pe un inel, se întipărește în ceară, dar fără a părăsi inelul. Legea naturală nu e nimic altceva decât lumina inteligenței puse în noi de Dumnezeu; prin ea cunoaștem ce trebuie să facem și ce trebuie să evităm. Această lumină sau această lege Dumnezeu a dăruit-o creației.

Fiind prezentă în inima fiecărui om și stabilită de rațiune, legea naturală este *universală* în preceptele ei și autoritatea ei se extinde la toți oamenii. Ea exprimă demnitatea persoanei și determină baza drepturilor și îndatoririlor ei fundamentale: Există, desigur, o lege adevărată - e dreapta rațiune; ea e conformă naturii, răspândită la toți oamenii; e neschimbătoare și veșnică; poruncile ei cheamă la datorie, iar opreliștile ei îndepărtează de greșeală. (...) E o nelegiuire să o înlocuiești cu o lege contrară. E oprit să-i nesocotești fie și o singură prescripție; și nimeni nu are puterea de a o abroga în întregime.

Aplicarea legii naturale e foarte variată; ea poate pretinde o reflecție adaptată la multiplicitatea condițiilor de viață, în funcție de locuri, epoci și împrejurări. Totuși, în diversitatea culturilor, legea naturală rămâne ca o regulă care îi leagă între ei pe oameni și le impune, dincolo de diferențele inevitabile, principii comune.

Legea naturală este *imuabilă* și permanentă, de-a lungul variațiilor istoriei; ea dăinuie sub fluxul ideilor și al moravurilor și le sprijină progresul. Regulile care o exprimă rămân substanțial valabile. Chiar dacă i se neagă până și principiile, ea nu poate fi nimicită și nici înlăturată din inima omului. Reapare mereu în viața indivizilor și a societăților: Furtul este cu siguranță pedepsit de legea ta, Doamne, și de legea care este înscrisă în inima omului și pe care nici fărădelegea nu o poate șterge.

Operă foarte bună a Creatorului, legea naturală oferă fundamentele solide pe care omul își poate construi edificiul regulilor morale care îi vor călăuzi alegerile. Ea așează și baza morală indispensabilă pentru edificarea comunității oamenilor. În sfârșit, ea oferă baza necesară legii civile care se leagă de ea printr-o reflecție care trage concluziile principiilor ei, fie prin adăugiri de natură pozitivă și juridică.

Preceptele legii naturale nu sunt percepute de toți în mod limpede și nemijlocit. În situația actuală, harul și revelația sunt necesare omului păcătos pentru ca adevărurile

religioase și morale să poată fi cunoscute "de toți, fără greutate, cu certitudine fermă și fără amestec de eroare". Legea naturală oferă legii revelate și harului o temelie pregătită de Dumnezeu și armonizată cu lucrarea Duhului."⁸

În enciclica *Veritatis Splendor*⁹ din anul 1993, sfântul Ioan Paul al II-lea, la numărul 100, afirmă că există riscul unei înțelegeri între democrație și relativismul etic, ca și cum omul ar putea să fie izvor de moralitate pentru sine însuși. Însă, din fericire, nu lipsesc persoane culte și de bună voință care înțeleg că există o normă, lege morală angajantă pentru toți, iar aceste persoane sunt conștiente de faptul că de la relativism se poate aluneca ușor spre un utilitarism care consideră că este bun ceea ce este util, iar de aici drumul spre hedonism, spre ceea ce îți face viața mai plăcută este deja deschis. În contrast cu această logică și cu acest drum, Biserica urmează un altul, cel al legii naturale iluminată de legea divină pozitivă. A rămâne fideli acestei legi naturale reprezintă garanția rămânerii în adevărul care eliberează; reprezintă o garanție însăși a libertății. Fidelă și fermă pe propriile convingeri și poziții, Biserica Catolică a fost de zeci de ori combătută în dezbateri ale Parlamentului european din ultimele legislaturi tocmai pentru că a apărut principiile și exigențele legii naturale referitoare la om. Biserica nu atacă de dragul de a ataca și nici nu se retrage din cadrul dezbaterilor, nu abandonează lupta, ci își expune cu claritate învățătura oriunde se stabilesc regulile conviețuirii europene. Fie că este vorba de prezența ei în structuri UE, sau în O.S.C.E. (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa) sau în Consiliul Europei, Biserica Catolică înțelege să fie membru sau partener activ în noua construcție europeană, convinsă fiind că are un rol și o misiune importantă de îndeplinit, aceea de a face în așa fel încât oamenii să-l cunoască pe Dumnezeu și să respecte, să tuteleze demnitatea creaturii lui predilecte care este omul, chemat și el să aducă glorie lui Dumnezeu și să construiască împreună cu toți semenii săi o lume în care toți să dea lui Cezar ceea ce este a lui Cezar, și lui Dumnezeu ceea ce este a lui Dumnezeu. Acționând în această direcție, cultura creștină, alături de toate celelalte culturi, se va îmbogăți, îl va reprezenta pe om și va fi în serviciul lui.

⁸http://www.vatican.va/archive/catechism_it/p3s1c3a1_it.htm

http://www.catechism.ro/CBC_065.htm#I

⁹http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_06081993_veritatis-splendor_it.html

